

KREDIT-MODUL TIZIMINING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI

Ismatova Yulduz Nu'mon qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti stajer-tadqiqotchisi

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasida til ta'limining modernizatsiyasi nafaqat ikki bosqichli kadrlar tayyorlash tizimiga o'tish bilan, balki Boloniya deklaratsiyasi qoidalarini amalga oshirish bilan ham bevosita bog'liq bo'lib, ulardan biri kredit-modulli ta'limni joriy etish hamda ta'lim jarayonini tashkil etishning so'nggi modeli va talabalar bilimini baholashning ball-reyting tizimini joriy etish.

Key words: kredit-modul tizimi, modulli o'qitish texnologiyalari, oraliq nazorat, yakuniy nazorat, "modul" va "kredit" tushunchalari.

Ta'lim jarayonini tashkil etishning kredit-modul tizimi modulli o'qitish texnologiyalari va ta'lim bo'linmalarining kreditlari yoki kreditlari kombinatsiyasiga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish modelidir.

O'quv jarayonini tashkil etishning kredit-modul tizimi quyidagilarni nazarda tutadi:

- ta'lim dasturining modulli tuzilishi;
- mehnat intensivligini baholash uchun kreditlardan foydalanish;
- bilimlarni baholash uchun ball-reyting tizimlaridan foydalanish;
- individual o'quv rejasini shakllantirishda talabaning ishtiroki;
- ta'lim jarayonida o'z-o'zini ta'lim ulushini oshirish;
- ta'lim dasturlarining moslashuvchanligini oshirish [7, 167].

Kredit-modulli tizimni to'g'ri aniqlash uchun uning asosidagi ikkita tushunchani ko'rib chiqish kerak. Bular "modul" va "kredit" tushunchalaridir.

"Modul" tushunchasi quyidagicha talqin qilinadi:

- o'z tezligida mashqlar bilan yaqindan tanishish va ketma-ket o'rganish orqali bir ko'nikma yoki ko'nikmalar guruhini egallash maqsadida yakka tartibda yoki guruhda o'rganish uchun mo'ljallangan izolyatsiyalangan o'quv majmuasi (YUNESKO) [1, 31];
- o'quv kursining umumiy mavzusiga yoki dolzarb ilmiy-texnik muammoga (V.M.Gareev, S.Kulikov va E.M.Durko) bog'liq bo'lgan ta'limning turli turlari va shakllarini birlashtirish [2];
- o'quv materialining mantiqiy to'ldirilgan birligini, belgilangan didaktik maqsadlarga erishishni ta'minlaydigan maqsadli harakatlar dasturini va uslubiy rahbarlikni o'z ichiga olgan ma'lumotlar bloki (P. Yuceviciene) [11];
- kognitiv faoliyat mantiqiy nuqtai nazaridan ma'lumotlarni tizimlashtirishni ta'minlovchi o'quv materialining tashkiliy-metodik fanlararo tuzilishi (V.V.Karpov, M.N.Katxanov) [4];
- to'liq ma'lumotlar bloki, shu jumladan talaba harakatlarining maqsadli dasturi, uni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchining tavsiyalari (maslahatlari) (T.I.Shamova, T.M.Davydenko, G.N.Shibanova) [10];

- pedagogik texnologiyaning oʻziga xos dastur-maqсадli va uslubiy taʼminotiga ega boʻlgan oʻquv jarayonining nisbatan mustaqil, funktsional yoʻnaltirilgan qismi (A.Yu.Kurochkina, N.Yu.Chetyrkina) [3];
- bilim, koʻnikma va malakalarni shakllantirishni taʼminlovchi fan mazmunining nisbatan mustaqil mantiqiy toʻliq qismi (V.N.Rylov) [140];
- taʼlim dasturining bir qismi yoki taʼlim va taʼlimning belgilangan maqsadlari va natijalariga nisbatan maʼlum mantiqiy toʻliqlikka ega boʻlgan oʻquv fanining bir qismi (davlat taʼlim standarti rejasi) [5].

Yuqoridagi barcha modul taʼriflari ushbu kontseptsyani toʻliq ochib beradi.

Kredit tushunchasiga oʻtamiz. Shubhasiz, barcha Evropa milliy taʼlim tizimlarida oʻquv ishlarining mashaqqatliligini hisobga olish kreditlarda joriy etilgan. U Yevropa kredit oʻtkazmalari tizimiga (ECTS – Yevropa kredit oʻtkazmalari tizimi) asoslangan. Ushbu tizim taʼlim dasturlarini ishlab chiqish, tavsiflash va tarqatish, oliy taʼlim malakalarini belgilashga yordam beradigan vositadir [6, 130].

Evropa kredit oʻtkazish tizimi taʼlim dasturini oʻzlashtirish uchun talab qilinadigan umumiy mehnat zichligiga asoslanadi, uning maqsadlari olingan taʼlim natijalari, bilim, koʻnikma va malakalar nuqtai nazaridan koʻrsatiladi.

Kredit – bu taʼlim natijalarini miqdoriy baholash usuli boʻlib, u oʻquv jarayonini tugatgandan soʻng talaba bilishi, tushunishi yoki egallashi mumkin boʻlgan kompetensiyalar toʻplami boʻlishi mumkin. Kreditlarni taqsimlash oʻquv dasturi siklining belgilangan muddatiga asoslanadi. Rasmiy ravishda uch yoki toʻrt yil davom etadigan bakalavriat yoʻnalishi boʻyicha oʻqishning umumiy mehnat zichligi mos ravishda 180 yoki 240 kreditni tashkil qiladi. Talaba oʻquv yuklamasining mashaqqatliligi maʼruzalarga, seminarlarga qatnashish, mustaqil ishlar, darslarga tayyorgarlik koʻrish, test va imtihonlarni topshirish va hokazolarni oʻz ichiga oladi. Kreditlar oʻquv dasturining barcha taʼlim komponentlari (modullar, fanlar va kurslar, yakuniy ish boʻyicha ishlar va boshqalar) uchun beriladi va ularning har biri boʻyicha talab qilinadigan ish hajmini bittasini bajarish uchun zarur boʻlgan toʻliq ish hajmiga nisbatan aks ettiradi.

Tarixan, Yevropa ofset transfer tizimi 1989-yilda Yevropa Komissiyasi va Yevropa Kengashi tomonidan ERASMUS dasturi doirasida joriy qilingan boʻlib, hozirda SOCRATES dasturining bir qismi hisoblanadi. Yevropa kredit oʻtkazmalari tizimi Yevropa universitetlarida muvaffaqiyatli sinovdan oʻtgan va qoʻllanilgan yagona kredit tizimidir.

Kredit-modul tizimi doirasida kredit kontent modullarini oʻzlashtirish uchun zarur boʻlgan oʻquv yuklamasining oʻlchov birligi yoki kontent modullari blokidir.

Bilimlarni baholashning ball-reyting tizimining afzalliklari quyidagilardan koʻrinadi:

- oʻquvchilarning oʻqishdagi yutuqlarini baholashning obyektivligi oshiriladi;
- ball-reyting tizimi oʻquv sifatini yanada aniqroq baholash imkonini beradi;
- tizim "sessiya stressi" muammosini bartaraf qiladi, chunki agar kurs oxirida talaba katta miqdordagi ball toʻplasa, u imtihon yoki kreditni topshirishdan ozod qilinishi mumkin, bu esa oʻz navbatida ongli uchun muhim motivdir [9].

Balli reyting tizimida bir nechta nazorat turlari mavjud:

- joriy nazorat;
- oraliq nazorati (kollokvium, test, kurs ishlari va boshqalar);
- yakuniy nazorat (semestr krediti yoki imtihon).

Joriy nazorat semestr davomidagi o'quv yutuqlarini baholash imkonini beradi. Uning shakllari har xil bo'lishi mumkin: og'zaki so'rov, kommunikativ vaziyatlarni hal qilish, diktantlar va boshqalar.

Baho nazorati ball-reyting tizimining zaruriy qismi bo'lib, u o'rganilayotgan fan bo'yicha bilim va amaliy ko'nikmalar darajasini hamda o'quv materialini o'zlashtirishning borishini tizimli ravishda tekshirish va baholash maqsadida amalga oshiriladi.

Semestr oxirida (odatda test yoki imtihon oldidan) joriy va yakuniy reytinglari umumlashtiriladi. Sessiyaga kirish uchun semestrda o'rganilgan har bir fan bo'yicha haqiqiy semestr reytingi uning me'yoriy semestr reytingining 50% dan ortiq bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. XXI asrda oliy ta'lim bo'yicha Jahon deklaratsiyasi: yondashuvlar va harakatlar. Ekstraktlar. YUNESKO, Parij, 1998. – 17 b.
2. Гареев В.М., Куликов С.И., Дурко Е.М. Принципы модульного обучения // Вестник высшей школы. - 1987. - № 8. – С. 30-33.
3. Гуськова Т.В. Организация учебного процесса в высшей школе с использованием модульно-рейтинговой технологии: на примере технического вузов: Дис. ... канд. пед. наук. - Пенза, 2008. – 241 с.
4. Карпов В.В., Катханов М.Н. Инвариантная модель интенсивной технологии обучения при многоступенчатой подготовке в вузе. - М.; СПб.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. – 141 с.
5. Малев А.В. Формирование коммуникативно-методической компетенции студентов - бакалавров в условиях интеграции курсов методики и практики речи (языковой факультет, педагогический вуз): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. - М., 2005. – 20 с.
6. Мартыненко О.О. Внедрение кредитной системы в российском вузе: первые результаты эксперимента по переходу на кредитную систему Владивостокского государственного университета экономики и сервиса, 2004-2005 годы. - Владивосток: Изд-во ВГУЭС, 2005. – 70 с.
7. Порядок организации учебного процесса на основе кредитно-модульной системы. [Электронный ресурс] // URL: www.gior.ru
8. Рыжов В.Н. Дидактика. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 318 с.
9. Ткаченко В. Состояние развития традиционного высшего образования в Украине [Электронный ресурс] // URL: <http://tva.jino.ru>
10. Шамова Т.И., Давыденко Т.М., Шибанова Г.Н. Управление образовательными системами: Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. - 2-е изд., стер. - М.: Издательский центр «Академия», 2005. – 384 с.
11. Юцявичене П.А. Теория и практика модульного обучения. - Каунас, 1989. – 125 с.